

**РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР КОНФІГУРАЦІЇ
ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

**REGIONAL MEASUREMENT OF THE
CONFIGURATION OF THE PARTY SYSTEM
OF UKRAINE**

Остапєць Ю. О.,

доктор політичних наук,
професор кафедри політології і державного
управління,
декан факультету суспільних наук,
Ужгородський національний університет,
(Україна, Ужгород,) e-mail: yu.ostapets@gmail.com

Ільтьо Г. Ф.,

кандидат політичних наук, доцент
кафедри суспільних дисциплін та фізичної
культури,
Мукачівський державний університет (Україна,
Мукачево),
e-mail: yu.ostapets@gmail.com

Ostapets Y. A.,

Doctor of Political Science,
Professor at the Department of Political Science
and Public Administration,
Dean of the Faculty of the Social Sciences of
Uzhgorod National University,
(Ukraine, Uzhhorod), e-mail: yu.ostapets@gmail.com

Ilto H. F.,

Ph.D. in Political Science, Associate Professor,
Department of Social disciplines and Physical
culture,
Mukachevo State University (Ukraine,
Mukachevo),
e-mail: yu.ostapets@gmail.com

У статті характеризується сучасний стан та регіональна конфігурація партійної системи України. Методологічною основою дослідження є теорія націоналізації партійних систем, яка дає можливість вивчати її регіональну конфігурацію. Для вивчення стану регіональної конфігурації партійної системи розраховано індекс націоналізації політичних партій і партійної системи Джонса – Майнверінга.

Зроблено висновок про векторну дилемність розвитку партійної системи України між націоналізацією і регіоналізацією. З одного боку її еволюція пов'язана зі становленням загальнонаціональних партій, а з іншого – за результатами місцевих виборів 2010 та 2015 рр. можна констатувати появу потужних регіональних партій.

Встановлено, що регіональну конфігурацію партійної системи України утворюють такі складові: 1) загальнонаціональні парламентські політичні партії, які на виборах подолали виборчий бар'єр; 2) загальнонаціональні непар-

ламентські партії, які отримали на виборах до Верховної Ради України не менше 1% голосів виборців; 3) регіональні політичні партії, які представлені в обласних і районних радах кількох областей; 4) субрегіональні партії: а) політичні партії одного / декількох одномандатних виборчих округів; локальні партії, які ситуативно використовують місцеві політики для забезпечення електоральної підтримки на виборах в органи місцевого самоврядування.

Ключові слова: Україна, партійна система, націоналізація партійної системи, парламентські вибори, місцеві вибори, регіональні партії.

The article describes the current state and regional configuration of the party system of Ukraine. The methodological principle of the study is the theory of nationalization of the party systems, that makes it possible to study its regional configuration. For studying of a condition of regional configuration of the party system the index of the nationalization of political parties and the party system by Jones-Mainwaring.

It is made a conclusion about vector dilemma of the development of the party system of Ukraine between nationalization and regionalization. On the one hand, its evolution is connected with the formation of national parties, and on the other – according to the results of local elections in 2010 and 2015 it is possible to state the emergence of powerful regional parties.

It is established that the regional configuration of the party system of Ukraine consists of the following components: 1) national parliamentary political parties that overcame the electoral barrier in elections; 2) national non-parliamentary parties that received at least 1% of the votes of voters at the elections to the Verkhovna Rada; 3) regional political parties represented in the regional and district councils of several regions; 4) subregional parties: a) political parties of one / several single-mandate constituencies; local parties that are situationally used by local politicians for ensuring electoral support on elections to local self-government bodies.

Keywords: Ukraine, party system, nationalization of the party system, parliamentary elections, local elections, regional parties.

Постановка проблеми. Партійна система є однією з підсистем суспільства, яка може зазнавати суттєвих змін під впливом низки чинників. До таких чинників відносимо: соціально-політичні розмежування, виборчу систему, нормативно-правову основу функціонування партій, електоральні процеси тощо. Змінюється, як правило, її конфігурація, регіональна впливовість політичних партій, акторна структура. Відтак вивчення основних тенденцій розвитку партійної системи залишається одним із актуальних завдань вітчизняної політичної науки.

Актуалізується дослідження також неоднозначністю розвитку партійної системи України у континентумі «націоналізація – регіоналізація». З одного боку її еволюція пов'язана зі становленням загальнонаціональних партій, а з іншого – за результатами місцевих виборів 2010 та 2015 рр. можна констатувати появу потужних регіональних партій. Таким чином, чим вищий показник націоналізації партійної системи, тим нижчий показник її регіоналізації і навпаки.

Отже, **мета** нашого дослідження – охарактеризу-

вати сучасний стан і регіональну конфігурацію партійної системи України.

Виклад основного матеріалу. Регіональну конфігурацію партійної системи України розглянемо в рамках теорії націоналізації політичних партій і партійних систем. Під процесом націоналізації партійних систем, як зазначає Г. Голосов, розуміється уніфікація електоральної підтримки політичних партій в різних територіальних одиницях держави. Партійна система повністю націоналізована, коли частки голосів, отриманих партіями в різних територіальних одиницях держави однакові. Якщо партії отримують електоральну підтримку тільки в деяких регіонах, то партійну систему вважають ненаціоналізованою [1, с. 128].

У дослідженнях по націоналізації, як вважає Р. Туровський, регіональними вважаються партії, які беруть участь у виборах лише на окремих територіях, тобто мають незначне територіальне покриття. Другим важливим критерієм віднесення партій до категорії регіональних є наявність партикуляристської ідеології останніх. Загальнонаціональні партії, які мають локальну територіальну підтримку, вчений називає регіоналізованими [10, с. 174].

Оскільки в політичній науці немає єдиного підходу до вивчення територіальної гомогенності електоральних переваг, то для вимірювання рівня націоналізації партійної системи нами буде використаний індекс націоналізації політичних партій (PNS) і партійних систем (PSNS), розроблений М. Джонсом і С. Мейнверінгом і який був успішно апробований на масивах електоральних даних [1; 10].

Визначальний вплив як на загальнонаціональну, так і регіональну конфігурацію партійної системи мали президентські, парламентські та місцеві вибори. Особливо хотілося б акцентувати увагу на «установчих виборах», до яких ми відносимо вибори до Верховної Ради України 1990 та 1994 рр. і президентські вибори 1991 та 1994 рр. Аналіз їх результатів показує, що їх вплив на політичні процеси в Україні мав амбівалентний характер. З одного боку установчі вибори успішно виконали покладені на них функції в умовах демократичного переходу: вони встановили інституційний дизайн в рамках якого розвивається електоральна конкуренція і еволюціонує партійна система; сформувавши моделі електоральної поведінки населення України, які мають підкреслено регіональний характер; створили основу легітимації майбутнього політичного режиму [5, с. 158–171]. А з іншого, вони сприяли встановленню в Україні гібридного політичного режиму.

Особливістю парламентських виборів 1998 р. стала поява феномену політичних партій одного регіону. Голосування за такі партії було зафіксовано в Закарпатській (Соціал-демократична партія України (об'єднана) – 31, 17%), Дніпропетровській (Всеукраїнське об'єднання (ВО) «Громада» – 35, 34%) і Сумській (Прогресивна соціалістична партія України – 20, 89%) областях. Саме завдяки такому голосуванню названі партії подолали 4% бар'єр голосів

виборців по Україні в цілому [5, с. 171–179].

Парламентські вибори 2002 р. стали точкою bifurкації в розвитку партійної системи. Якщо до 2002 р. на її еволюцію домінуючий вплив мало соціально-економічне розмежування, то після виборів – таким стає соціально-культурне. Відповідно, в Західному і Центральному регіонах перемогу здобув опозиційний до влади ВБ «Блок Віктора Ющенка «Наша Україна», основу якого склали політичні партії національно-демократичного спрямування, а в Південному та Східному – найбільшу підтримку отримав провладний блок «За Єдину Україну!», який утворювали центристські партії [9, с. 87–89]. Крім цього, специфікою парламентських виборів було структурування головних суб'єктів виборчого процесу в форматі іменних партійних блоків, що призвело до втрати упізнаваності партій, «розчиненні» їх у виборчих блоках, а в кінцевому підсумку і до забуття.

У 2004–2014 рр. спостерігалось електоральне протистояння по осі «Схід – Захід». Його особливість – стабільність електоральної карти, яка з'явилася за результатами президентських виборів 2004 р. і потім відтворювалася в процесі виборчих кампаній 2006–2012 рр. [5; 9]. Слід відмітити, що результати місцевих виборів 2006 та 2010 рр. констатують появу в Україні потужних регіональних партій. До основних причин виникнення регіональних політичних партій в Україні слід віднести: соціокультурне розмежування «Схід – Захід»; етномовна відмінність і компактне проживання національних меншин на певній території; розмежування в часі проведення місцевих і парламентських виборів; нормативно-правова основа діяльності політичних партій; реформа з децентралізації влади і утворення об'єднаних територіальних громад; прагнення регіональних еліт зберегти вплив і контроль над місцевими ресурсами; особистісний фактор; адміністративний ресурс [4].

Таким чином, якщо за результатами місцевих виборів 2010 р. в партійній системі України з'являється виражена тенденція до утворення партійної системи з домінуючою партією, то результати парламентських виборів 2012 р. дозволяють зробити висновок про те, що українська партійна система змінюється в напрямку двоблокової конфігурації: з одного боку це Партія регіонів і КПУ, а з іншого – ВО «Батьківщина», ВО «Свобода» та ПП «Український демократичний альянс за реформи» («УДАР»).

Починаючи з президентських і парламентських виборів 2014 р. в Україні змінюється структура електорального простору та партійної конкуренції. Позачергові вибори до ВР України 2014 р. кардинально змінили формат партійної системи і її акторну структуру. За результатами виборів до Українського парламенту пройшли 4 нові політичні партії: ПП «Народний фронт», ПП «Блок Петра Порошенка», ПП «Опозиційний блок», ПП «Об'єднання «Самопоміч», Радикальна партія Олега Ляшка. З попереднього складу Верховної Ради прохідний бар'єр подолали лише ВО «Батьківщина» з найменшим результатом [6, с. 159–178].

Слід також зазначити, що політичні партії, які отримали представництво в органах місцевої влади за результатами місцевих виборів 2015 р, обрали нову тактику виборчої кампанії, сконцентрувавши сили на регіональному або субрегіональному рівнях та висуваючи своїх кандидатів тільки в деякі місцеві ради. Регіональна локалізація таких партій пов'язана з: а) дієздатністю окремих місцевих осередків загальнонаціональних партій (принцип функціонування багаторівневої партії); б) наданням партійного бренду зацікавленим учасникам виборчого процесу (політична фрайнчежа); в) функціонуванням загальнонаціональних партій в окремих регіонах за принципом «регіональних партійно-електоральних машин»; г) політичними інтересами місцевих бізнес-еліт.

Розрахунок індексу націоналізації партійної системи (PSNS) показує його коливання за результатами парламентських виборів 1998–2019 рр. в межах від 0,62 до 0,76. Досить низьке значення індексу в порівнянні з партійними системами інших держав – результат регіональної соціокультурної неоднорідності України, яка і визначає особливості голосування. Високим рівень індексу був у 2012 р. – 0,72 (з'являється тенденція до утворення стійкої двоблокової партійної системи), в 2014 р. – 0,76 (консолідація партійної системи після Євромайдану), в 2019 р. – 0,74 (протестне голосування в усіх регіонах Украї-

ни проти «старої» політичної еліти), а найнижчим у 2002 р. – 0,62 (актуалізація соціально-культурного розмежування «Схід – Захід»).

Величина індексу націоналізації для окремих партій (ступеня гомогенності голосування за них) вказує на наступні тенденції. По-перше, порівняно низькі значення індексу для парламентських партій, що визначається регіональними особливостями політичного розвитку і експлуатацією політичними партіями соціокультурних маркерів в боротьбі за симпатії електорату. Відповідно електоральні показники регіоналізованих партій як східної (Партія регіонів, Комуністична партія України, ПП «Опозиційний блок» та ін.), так і західної України (ВО «Свобода», ВБ «Наша Україна», ВО «Батьківщина» та ін.) приблизно однакові. Їх значення коливається від 0,42 до 0,8. По-друге, ідеологічні партії НРУ, ВО «Свобода» такий індекс мали нижчий (від 0,5 до 0,6) ніж у електорально-прагматичних партій (Партія зелених України, Народно-демократична партія України (від 0,7 і вище) . По-третє, за результатами парламентських виборів 2014 та 2019 рр. індекси націоналізації партійної системи мали найбільш високе значення. Таке значення індексу вказує на ослаблення тенденції регіоналізації у розвитку партійної системи (див. Таблицю 1).

Таблиця 1

Індекс націоналізації парламентських партій за результатами виборів до Верховної Ради України 1998–2019 рр.

Партії / Виборчі блоки*	1998	2002	2006	2012	2014	2019
Народний Рух України	0,561					
Партія Зелених України	0,855					
ВБ «СПУ та Сел.ПУ»	0,525					
Комуністична партія України	0,705	0,644	0,725	0,668		
ВО «Громада»	0,515					
ПСПУ	0,554					
СДПУ (о)	0,597	0,666				
НДП	0,811					
ВБ «Національний фронт»	0,281					
ВБ «Блок Віктора Ющенка «Наша Україна» / ВБ «Наша Україна»**		0,553	0,603			
ВБ «За Єдину Україну»		0,681				
ВБ «Блок Юлії Тимошенко» / ВО «Батьківщина»***		0,639	0,705	0,761	0,846	0,77
СПУ		0,514	0,633			
Партія регіонів			0,541	0,685		
ПП «УДАР»				0,828		

ВО «Свобода»				0,534		0,55
ПП «Народний фронт»					0,754	
ПП «Блок Петра Порошенка» / ПП «Європейська Солідарність»****					0,891	0,73
ПП «Об'єднання «Самопоміч»					0,804	0,57
ПП «Опозиційний блок»					0,418	0,56
Радикальна партія Олега Ляшка					0,805	0,71
ПП «Слуга народу»						0,89
ПП «Опозиційна платформа – За життя»						0,55
ПП «Голос»						0,58
Націоналізація парійної системи України	0,64	0,62	0,66	0,72	0,76	0,74

*Починаючи з парламентських виборів 2012 р. виборчі блоки не мають права приймати участь у виборах

**У 2006 р. ВБ «Наша Україна»

*** У 2012, 2014, 2019 рр. – ВО «Батьківщина»

**** У 2019 р. ПП «Європейська Солідарність»

Підвищення індексу націоналізації за результатами парламентських виборів 2014 р. обумовлено: а) зникненням з електоральної карти базових для багатьох партій історичних регіонів – Донбасу і Криму; б) низькою явкою виборців в південній і східній Україні. Участь у місцевих виборах 2015 р. сильних регіональних партій показує вірогідність повернення української партійної системи за результатами президентських і парламентських виборів 2019 р. до конфігурації 1998/2002 рр. з сильними загальнонаціональними партіями, електоральні ніші яких пов'язані з певними регіонами.

Результати президентських виборів показують, що індекс однорідності (в даному випадку нами розрахований індекс націоналізації Джонса – Мейнверінга) регіонального голосування за основних кандидатів у президенти, кожен з яких представлений політичною партією є низьким. Відповідно президентські вибори 2019 р. показують, що голосування за кандидатів мало регіональний характер. Виключенням є кандидатура В. Зеленського, але високий індекс однорідності голосування за нього пов'язаний з іншими тенденціями і чинниками суспільно-політичного життя України (див. Таблиця 2).

Таблиця 2

Результати I туру президентських виборів 2019 р. у розрізі однорідності / неоднорідності регіонального волевиявлення

ПІБ кандидатів	Політична партія	Нац. екзит пол, %	Результат, %	PNS, 2014	Рівень однорідності голосування
Зеленський В.	ПП «Слуга народу»	30,6	30,24	–	0,84
Порошенко П.	ПП «Блок Петра Порошенка «Солідарність»	17,8	15,95	0,89	0,77
Тимошенко Ю.	ВО «Батьківщина»	14,2	13,4	0,85	0,81
Бойко Ю.	ПП «Опозиційний блок»	9,7	11,67	0,42	0,55
Гриценко А.	ПП «Громадянська позиція»	7,1	6,91	0,85	0,66
Смешко І.	ПП «Сила і честь»	6,5	6,04	0,83	0,79
Ляшко О.	Радикальна партія Олега Ляшка	4,7	5,48	0,81	0,74
Вілкул О.	ПП «Опозиційний блок – партія миру та розвитку»	4,0	4,15	–	0,51
Кошуринський Р.	ВО «Свобода»	1,7	1,62	0,75	0,51

Парламентські вибори 2019 р. суттєвим чином змінили конфігурацію партійної системи України як на загальнонаціональному, так і регіональному рівнях (результати подані в Таблиці 3). За результатами виборів 5 % бар'єр голосів виборців подолали 4 нові партії з п'яти, які потрапили до парламенту: ПП «Слуга народу», ПП «Опозиційна платформа – За життя», ПП «Європейська Солідарність», ПП «Голос». Відповідно індекс волатильності Педерсена становив 68 (стабільним вважається партійна система де він не перевищує 15). У регіональному розрізі ПП «Слуга народу» здобула перемогу у 21 області та м. Києві. Найбільшу кількість голосів отримала у Дніпропетровській (56, 70 %), Полтавській (52, 53 %), Миколаївській (52, 18 %) та Кіровоградській областях (51, 40 %). ПП «Опозиційна платформа – За життя» здобула перемогу у Луганській (49,83 %) та Донецькій областях (43, 41 %). ПП «Голос» перемогла у Львівській області (23, 09 %). У мажоритарних округах депутатські мандати отримали представники ПП «Опозиційний блок», ПП «Об'єднання «Самопоміч», ВО «Свобода», ПП «Єдиний Центр», ПП «Біла Церква разом» [7].

Парламентські вибори 2019 р. відбулись та-

ким чином, що партія-переможець чи не вперше не спекулювала на ідентичнісній проблематиці (європейський вибір, відновлення історичної пам'яті, національна Церква і подібне), що і дало їй змогу отримати рівномірний результат по Україні (індекс націоналізації – 0,89). ПП «Слуга народу» у передвиборній риторичі уміло врахувала амбівалентність українського електорату (західний/східний), акцентувавши на боротьбі з корупцією, зміну старої політичної еліти, зупиненні війни тощо. Головний спонукальний мотив голосування за ПП «Слуга народу» – криза довіри до старих політичних еліт [12].

Усі інші партії-переможці можна назвати регіональними, що підтверджує розрахунок індексу націоналізації та зональність електоральної підтримки: ПП «Європейська Солідарність» – 0,73, ПП «Голос» – 0,58, ВО «Батьківщина» – 0,77, ПП «Опозиційна платформа – За життя» – 0,55. Всі вони втрачали електоральну підтримку мірою просування з заходу на схід (ПП «Європейська Солідарність», ПП «Голос», ВО «Батьківщина» – 0,77), чи навпаки – зі сходу на захід (ПП «Опозиційна платформа – За життя» та непарламентські партії «Опозиційний блок», «Партія Шарія») [8].

Таблиця 3
Результати парламентських виборів 2019 року [7]

Назва політичної партії	БВО*, %	К-ть мандатів	ОВО**, к-ть мандатів	Разом
ПП «Слуга народу»	43,16	124	130	254
ПП «Опозиційна платформа – За життя»	13,05	37	6	43
ВО «Батьківщина»	8,18	24	2	26
ПП «Європейська Солідарність»	8,10	23	2	25
ПП «Голос»	5,82	17	3	20
ПП «Опозиційний блок»	3,03	–	6	6
ПП «Об'єднання «Самопоміч»	4,4	–	1	1
ВО «Свобода»	3,3	–	1	1
ПП «Єдиний Центр»	2,2	–	1	1
ПП «Біла Церква разом»	3,1	–	1	1
Самовисуванці	2,1	–	46	46
Всього	–	225	199	424***

*БВО – багатомандатний виборчий округ

** – одномандатний виборчий округ

*** – у 26 округах вибори не проводилися (Автономна Республіка Крим, Окуповані райони Донецької та Луганської областей)

Аналіз електоральних результатів «постійно непрохідних» (ПП «Громадянська позиція»), «нових непрохідних» (Радикальна партія Олега Ляшка, ПП «Українська стратегія Гройсмана» та інших), але які отримали більше 2 % голосів виборців, дає можливість зробити наступні висновки (результати подані у Таблиці 4): 1) вказані політичні сили отримали можливість створити системну позапарламентську опозицію, розбудувати організаційні структури, переоцінити свої можливості для того, щоб стати впливовими загальнонаціональними партіями; 2) електоральний вплив цих партій має також регіональний

характер; 3) зростаюча роль соціальних мереж у політичній ідентифікації громадян, що й дозволило блогеру А. Шарію зі своєю віртуальною партією отримати більше 2 % голосів виборців; 4) показали спекулятивність і безпідставність політичних риторики політичних сил, які спекулюють загрозою русофобії, націоналізму, фашизму – ВО «Свобода», яка на своїй платформі об'єднала ще 4 націоналістичні партії (ПП «Національний корпус», Конгрес українських націоналістів, Організацію українських націоналістів, ПП «Правий сектор»), отримала лише 2,15 % голосів виборців [3; 13].

Таблиця 4
«Непрохідні» українські партії за результатами виборів до Верховної Ради України 2019 року

Назва партії	Результат парламент. виборів 2014 р., %	Результат Президент. виборів 2019 р., %	Результат парламент. виборів 2019 р., %	Індекс націоналізації, 2019 р.	Держ. Фінансування 2020 р., млн. грн..
Радикальна партія Олега Ляшка	7,44	5,48	4,01	0,71	21,27
ПП «Сила і Честь»	0,08	6,04	3,82	0,81	20,26
ПП «Опозиційний блок»	9,43	4,15	3,03	0,56	16,07
ПП «Українська стратегія Гройсмана»	–	–	2,41	0,61	12,78
ПП «Партія Шарія»	–	–	2,23	0,61	11,83
ВО «Свобода»	4,71	1,62	2,15	0,55	11,40
ПП «Громадянська позиція»	3,10	6,91	1,04	0,69	0
ПП «Об'єднання «Самопоміч»	10,97	–	0,67	0,57	0

Висновки. Отже, регіональну конфігурацію партійної системи України утворюють такі складові: 1) загальнонаціональні парламентські політичні партії, які на виборах подолали виборчий бар'єр; 2) загальнонаціональні непарламентські партії, які отримали на виборах у ВР України не менше 1% голосів виборців; 3) регіональні політичні партії, які представлені в обласних і районних радах кількох областей; 4) субрегіональні партії: а) політичні партії одного / декількох одномандатних виборчих округів; локальні партії, які ситуативно використовують місцеві політики для забезпечення електоральної підтримки на виборах в органи місцевого самоврядування.

Високий рівень волатильності з порівняно невисоким значенням індексів націоналізації політичних партій за результатами парламентських виборів 2019 р., свідчать про те, що незважаючи на суттєві зміни в акторній структурі партійного формату залишається високою неоднорідність (регіональність) партійних уподобань громадян України. І підвищення рівня електоральної гомогенності за результатами парла-

ментських виборів 2014 р. та 2019 р. ще не визначає тенденцію до підвищення рівня націоналізації партійної системи, оскільки відношення до ідентичних характеристик соціуму до і упродовж виборчих кампаній 2019 р. залишалось поляризованим по лінії «Схід – Захід». Таким чином, у розвитку партійної системи України чітко простежуються дві тенденції: націоналізації і регіоналізації. У різні періоди розвитку більш чітко (рельєфно) проявляється одна з них, що залежить від сукупної дії цілої низки чинників.

Список використаних джерел

1. Голосов Г., Григорьев В. Национализация партийной системы: российская специфика». Политическая наука. 2015. №1. С.128–156.
2. Кармазіна М. Політичні партії в Україні. 2014–2017 рр. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018. 168 с.
3. Леліч М. Повз Раду: чим займуться партії та їхні лідери, що не потрапили в новий парламент. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/mimo-rady->

zaumutsya-partii-lidery-popavshie-1564863190.html

4. Манайло-Приходько Р. Вплив «установчих» виборів на еволюцію партійної системи України. Гілея: науковий вісник 2018. № 135 (8). С. 362–367.

5. Остапеч Ю. Електоральні процеси в Україні: загальнонаціональний та регіональний виміри. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук (23.00.02 – політичні інститути і процеси). Львів, 2016. 550 с. URL: http://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/dis_ostapets.pdf

6. Остапеч Ю., Шестак Н., Дудінська І. Еволюція партійної системи України в умовах трансформації соціальних і політичних структур. Ужгород: Видавництво «ЗІППО», 2016. 252 с.

7. Офіційний сайт Центральної виборчої комісії. URL: <http://www.cvk.gov.ua>

8. Рябчук М. Випробування виборами. URL.: <https://zbruc.eu/node/91268>

9. Трансформація партійної системи: український досвід у європейському контексті / за ред. Ю.Якименка. Київ: Центр Разумкова, 2017. 428 с.

10. Туровский Р. Национализация и регионализация партийных систем: подходы к исследованию. Политика. 2016. №1. С. 162–180.

11. Таран В. Державна підтримка партій: чи допоможе бюджетне фінансування уникнути політичної монополії. URL.: <https://www.pravda.com.ua/columns/>

12. Фесенко В. Дневник парламентских выборов – 2019: финал. URL.: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/fesenko/>

13. Фещенко І. Лузери парламентських виборів. Як донедавна популярні партії програли новим політ силам. URL.: <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/07/25/7221939/>

References

1. Golosov G., Grigor'yev V. Natsionalizatsiya partiynoy sistemy: rossiyskaya spetsifika». Politicheskayanauka. 2015. №1. S.128–156.

2. Karmazina M. Politychni partiyi v Ukrayini. 2014–2017 rr. K.: IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrayiny, 2018. 168 s.

3. Lyelich M. Povz Radu: chym zaymut'sya partiyi ta yikhni lidery, shocho ne potrapyly v novyyu parlament. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/mimorady-zaymutsya-partii-lidery-popavshie-1564863190.html>

4. Manaylo-Prykhod'ko R. Vplyv «ustanovchykh» vyboriv na evolyutsiyu partiynoyi systemy Ukrayiny. Hileya: naukovyy visnyk 2018. № 135 (8). S. 362–367.

5. Ostapets' Yu. Elektoral'ni protsesy v Ukrayini: zahal'nonatsional'nyy ta rehional'nyy vymiry. Dysertatsiya na zdobuttya naukovoho stupenya doktora politychnykh nauk (23.00.02 – politychni instytuty i protsesy). L'viv, 2016. 550 s. URL: http://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/dis_ostapets.pdf

6. Ostapets' Yu., Shestak N., Dudins'ka I. Evolyutsiya partiynoyi systemy Ukrayiny v umovakh

transformatsiyi sotsial'nykh i politychnykh struktur. Uzhhorod: Vydavnytstvo «ZIPPO», 2016. 252 s.

7. Ofitsynnyy sayt Tsentral'noyi vyborchoyi komisiyi. URL: <http://www.cvk.gov.ua>

8. Ryabchuk M. Vyprobuvannya vyboramy. URL.: <https://zbruc.eu/node/91268>

9. Transformatsiya partiynoyi systemy: ukrayins'ky dosvid u yevropeys'komu konteksti / za red. Yu.Yakymenka. Kyyiv: Tsentrazumkova, 2017. 428 s.

10. Turovskiy R. Natsionalizatsiya i regionalizatsiya partiynykh sistem: podkhody k issledovaniyu. Politiya. 2016. №1. S. 162–180.

11. Taran V. Derzhavna pidtrymka partiy: chy dopomozhe byudzhethne finansuvannya unyknuty politychnoyi monopoliyi. URL.: <https://www.pravda.com.ua/columns/>

12. Fesenko V. Dnevnik parlamentskikh vyborov – 2019: final. URL.: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/fesenko/>

13. Feshchenko I. Luzery parlaments'kykh vyboriv. Yak donedavna populyarni partiyi prohraly novym polit sylam. URL.: <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/07/25/7221939/>

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>